

Общественно-политическая газета
Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

ХАНТЫ ЯСАҢ

18 октября 2018 года

№ 20 (3512)

www.khanty-yasang.ru

Основана 1 ноября 1957 года

Рэт финно-угрэт хәтләт пида!

Л. Спирякова верум хур

Мет олаңмит пұш финно-угорской хәтләт Ас хәлты тыдәш 1929-мит олн Эстония мұвн постәсыйт. 1931-мит олн финно-угорской мир культура IV-мит конгресс пурайн и нумса юхәтсы – васы мәнты тыдәш хәдмит лапәтн па хон пеләк Венгрия, Финляндия па Эстония мұвәтн финно-угорской емаңхәтләт постәты. 1991-мит олн Россия мұвев луваттыйн вәлты финно-угорской мирәт ищи ши хәтләт постәты питсәт. Ши пурайн кашәң хуят веритәд финно-угрәт ташәң вәлупсы олаңән уша верты.

Кашәң мир и нумәс така нәмман тайд – лыв нявремдал ед ташәң вәлупсы тәты питләт.

Шиты ши луговой мари ёх нәмәсләт. Моркинской район Шереганово кәртән «Муро сем» («Ар

сый») немуп ансамбль вәд. Шив вән хуятәт па нявремәт луңман вәдләт. Эвет-пухәт мари

мир арсыр нарасьохәтн нарасы, йис якәт якты па тәса ариты хошләт. Ансамбль хуца ар сый хәншты айдат хә вәд, тәм ванән лұв консерватория етшуптәс.

Сорни пушхиет, луговой мари мир йис вәлупсы ед лавәдман тәятты!

Людмила СПИРЯКОВА

Мўвев давӑлды пура юхтӑс

Васы мӑнты тыдӑш 11-митн «Югра» немпи айкелӑт ӑкӑтты хотн армия мӑнты вер олаӑнн пугӑртсы.

Округ военкомат хуца пухӑт служитты вера лӑшӑтты тӑхи кӑща хӑ **Сергей Коваленко** лупӑс:

– Немасыя поступсы ширн, Югра мўвев эвӑлт 1800 хуят арсыр тӑхета китты мосд. Ин 500 айлат хуят служитты шира лӑшӑтсыйт.

Россия мир ямӑлды верн йилуп поступсӑт па ГТО кӑсупсы эвӑлт айлат ӗх ӗрӑна-кӑсӑна йисӑт. Товийн 38 мӑшӑн пух армия китты тӑхи эвӑлт юхи керӑтсыйт, ши кўтн 13 хуят ух мӑшӑт тӑйлӑт. Ас потты тыдӑш 6-митн Пыть-Ях вош эвӑлт пухӑт

арсыр войскайта китты олӑитдыйт. Ши вер ван хӑтлуп тыдӑш 25-митн сухӑнл.

Лыпӑт хойты тыдӑш 27-28-мит хӑтлӑнӑн районлўв па вошлўв эвӑлт служитты вер тӑты кӑшайт ӑкӑтсӑт. Дыв вантсӑт, хуты Пыть-Ях вошн армия пӑта пухӑт ӑкӑтты хот йилпатсы. Ас потты тыдӑш 15-митн ӑнкетӑшӑт пухлад пидӑ ши хота мойӑна юхӑтты веритлӑт.

Мосд лупты, призывной хота юхӑттыйн кашӑн пух тӑрум пӑта дӑты-яньшты питл, немасыя лӑмӑтсухн

мӑды. 4-8 щос мӑр дыв арсыр тохтурӑтн нух вантты питдыйт. Айлат хуята пӑнӑн паспорт, машинайн яӑхты непек (С, Д, Е категорияйт пидӑ), ипўш дӑты пӑта дӑтут тӑйты мосд.

Ин, вантӑ, мўң армияйлдўн йилуп танкӑт, тухлӑн хопӑт па па утӑт тывсӑт, ширн ши вер хӑнӑя тӑйты шира пуха пӑнӑн тӑп ӑд сотовой телепон вўты рӑхл.

Военно-патриотической рӑпата тӑты хӑ **Владимир Леунов** лупӑс, хуты юхи хӑшум олӑтн шимл хуят армия мӑнты ӑн лӑнхал. Россия мўв оборона министерства сайт хуца хӑншман вӑл, муйсӑр университетӑтн ладь

верӑта вӑндтыйлдыт рӑхл.

Контракт непек ширн служитты вер тӑты кӑща хӑ **Джангар Мутаев** ай тӑс, тӑм ол контракт ширн 200 хуят арсыр тӑхета служитты мӑнӑс, ши кўтн 30 непекӑн хуят. Ши тумпи непекӑн хуятӑт служитты тӑхет пириты веритлӑт. И ол служитты рядовой солтат и тыдӑшн 25 шурӑс шойт ӗша холумтӑл, вет ол юпийн лўведа 50 шурӑс шойт сухуптӑты питды.

Мирхотн уша йис, товийн округев эвӑлт ӑн пух Президентской полк хуца служитты питсӑт.

Людмила СПИРЯКОВА

Катра хотӑт лӑшӑтлӑт

Ӕмвош округн айкелӑт дӑрамтты РИЦ «Югра» немуп тӑхийн Югорской капитальной ремонт верӑт тӑты тӑхи кӑща ими Елена Дарибабина пидӑ вӑйтантупсы вӑс.

Лўв айкел хӑншты ӗха лупӑс:

– Мўң катра хотӑт тӑп тӑрум мелка йитыйн паклўв нух верты па йилпатты. Тӑмхӑтл Югра мўв луваттыйн Нуви сӑнхум па Покачи вошӑнӑн иса хотӑт мет яма лӑшӑтман вӑлдӑт. Тӑм вошӑн хуца кашӑн пурайн сора па яма арсыр хот рӑпатайт верлайт. Щӑлта лўнӑн мўң ар нартупӑн вӑн хотӑтн хошум рўв мӑты турпайт лӑшӑтлўв па хӑрӑайтум катра утӑт нух вўлдўв. Тӑп щимӑш вер пидӑ хойсўв, ард пелӑк мир лўнӑн рўтышӑты мӑнлӑт па мўң дыв хотлада юхи путлӑты пиш ӑн тӑйлўв. Щиты тӑх хуятӑт хот лыпийн йилуп турпа верты пицев ӑнтӑм. Ши пӑта хотӑн ӗх пидӑ

тӑх пурайн сўт вӑнта питыйлдўв. Вантӑ, нын вӑлды хотӑнӑн хӑрӑайтум турпадн йира вўлдыт ки, мосд ши мӑр юдн вӑлды. Тӑмӑш рӑпатайт мўң елды питлўв тӑты.

Ӕхӑт Е. Дарибабина ай тӑс хўва ювум юх хотӑт олаӑнн:

– Катра ямвум юх хотӑт йилпа верты ӑн мосд. Ши юх хотӑт лӑшӑтты пӑта шеӑк ар вух щӑта вӑлды мир мӑлӑт. Тӑх пурайн тӑмиты тывл, хот лӑнӑл нух вердӑв, лӑшӑтлӑв па тӑп ши юпийн павӑртӑт ара кӑлумлӑт. Иса Югра мўв луваттыйн вӑн нартупӑн хӑт шурӑс мулдас хот вӑл. Ин кўтн юх эвӑлт ар нартупӑн 832 хот тӑйлўв па дыв шеӑк катра йисӑт па ара

кӑлумлӑт. Щимӑш хотӑтн хошум рўв яма ӑн рӑпитл. Каврум йиӑк тӑх щос ӑнтӑм. Щӑлта катра йис юх хотӑт хўв мӑр иса ӑн лӑшӑтыйлсайт. Ӕхӑт ши хотӑт тӑп лосӑтты рӑхл. Тӑп йилпатты вера нӑртама вух мӑнӑс. Щӑлта вух ши катра хотӑтн вӑлды ӗх эвӑлт катӑлда. Ши пӑта катра юх хотӑт имухын йилпа вӑлтӑд пурайн яма вантыйлман тӑйты мосд.

Ши тумпи лӑнхалум йилуп верӑт олаӑнн лупты, ин мўң йилуп ширн питсўв мир эвӑлт хотӑт лӑшӑтты кӑша вух ӑкӑтты. Мет сыры Югра мўв луваттыйн Мегион вошн вӑлды хуятӑт хот лӑшӑтты верӑта йилуп ширн вух мӑты питсӑт. Ин ши вера Ӕмвош округ луваттыйн ар вош питсӑт. Щит шеӑктӑс шир, тӑта яма кӑл, муй тӑхия мир эвӑлт вўюм вухӑт ӗсӑлдайт. Вантӑ, хот

лӑшӑтты вухӑт рӑхл банк мухты китты. Щӑлта хот лӑшӑтты пӑта вўты вух сухуптӑты верӑт олаӑнн тӑм карты кел хўват: + 7(3467) 363 137 па интернет хўват: info@kapremontugra.ru иньшӑсаты.

Мирхот ӗтшӑты вўтышум артӑн Е. Дарибабина нӑхмӑс:

– Ар нартупӑн хотӑт лӑшӑтты Югорской фонд тӑхийн рӑпитты ӗха елды ар вер тўнматты мосд. Мўң вет ол рӑпитум мӑревн и шурӑс 429 хот йилпа лӑшӑтсўв. Ши рӑпатайта нивл миллиард вух мӑнӑс. Щӑлта тӑм мӑр кўт вӑн нартупӑн юкан хотӑтн вӑлды ӗх эвӑлт 11 миллиард арат вух ӑкӑтсўв. Вантӑ, олаӑн ӑкӑтты питмевн тӑп 40% арат вух ӗх мийдӑсӑт, ин 85% арат вух хӑннехӑйт хотӑт лӑшӑтты верӑта мӑлӑт.

Ульяна ДАНИЛО

Шуши хуятат пата вўюм поступсы

Ай тахет потты тылдь 16-мит Ёмвошн округ дума 21-мит мирхот вэс. Депутатат факторияйт олаңан поступсы лэщатты олаңан ай хэлдэнтсат.

2010-мит одн Ёмвош округн факторияйт олаңан поступсы вўсы. 2012-мит одн округ Правительств постановление непек ханшас «О наделении субъектов хозяйственной деятельности статусом факторий...». Ши вер природной ресурсат па экономика несырьевой сектор департамент тэты питас. 2013-мит одн немасыя касупсы лэщатсы, лэдн факторияйт ат тывсат. Щата вэнтан енумты дэтутат акаатты па войт-хўдлэ вўты тахет кўтэдн кассат. Ши юпийн иса

округев луваттын нивл районан 11 шимаш тахи тывас (тэп Октябрьской районан фактория тахи ан версы). Дыв шуши мир эвэлт ақтум па ведпасдум дэтутат лэглэ па елды тыныты пата лэщатлэ. Тэмхатл округ правительствайн шимаш тахет нётман тайдыт.

2013-2018-мит олэт мэр ши вера 1580,2 шурас шойт вух есалсы. Щит, ООО «Кантык Ях» — и миллион шойт вух дэтутат поталдаты 7 тонн луват вэн машина лэтты пата, па КПО «Казымский рыбокооп» —

580,2 шурас шойтан. Дыв иши дэтутат поталдаты па ара пунты щўңкэт лэтсат.

Е. Айпин щиты ши олаңан лупас: «*Мўң дэңхалўв, дэдн округевн шуши мира тўңширэна ат нётсы. Катра пурайн колхозат па совхозат вэсат, щата немасыя ханнехуятат рэпитсат. Дыв шуши мир эвэлт вой-хўд па воньшумут, нохэр, тулэх вўсат. Тэмхатл щиты община тахет па шурас хуятат рэпитлэ. Хэн мўң тэм поступсы вўсўв, дэңхасўв, дэдн тэм вер ат тўңматас*».

Иса шуши мир рэпитты фактория тахет 2013-2018-мит олэтн 84 481,4 шурас шойтан

нётсыйт. Щит, АПК вер ширн — 74 167 шурас шойт арат па «Социально-экономическое развитие коренных малочисленных народов Севера...» поступсы ширн — 10 314,2 шурас шойт вухн.

Факторияйт олаңан поступсы 11 статья ширн, мата ут 2013-мит олн вўсы, вет ол манас па елды рэпитты шимаш тахет шир ан тайлэ.

2018-мит одн «Закон о факториях» па 302 постановления поступсэңан кэща хуятатн нух вантсыйт па щитэңан йилпатты олаңан непек ханшсы, лэдн елды рэпитты ат питсат.

Надежда ВАХ

Финно-уграт олаңан путэртсўв

Васы манты тылдь 5-мит хатлэ «Ханты ясаң» па «Луима сэрипос» газетайнальв редакцияйн Россия мўев Государственной Дума депутат не Татьяна Степановна Гоголева пида вэйтэнтупсы вэс. Мўң рэт финно-угорской мират пида ияха рэпитты вер олаңан путэртсўв.

Татьяна Гоголева лупас, хуты 1990-мит олэтн финно-уграт мет яма ияха рэпитты питсат, арсыр верат, вэйтэнтупсэ, мирхотат па па угат лэщатлэ. Ешавэл васы манты тылдь юхи хашум хатлэтн па хон пелак Эстония мўвн Вярска вошн финно-угорской мират консультативной комитет лунум эх вэйтэнтыйлдэ. Вантэ, 2016-мит одн па хон пелак Эстония мўв Тарту вошн финно-уграт конгресс мирхот вэс, щата непека нух ханшсы, муйсэр нўшайт худна финно-уграт тайлэ, па муй ширн щитат тўңматты мосл. Ширн Вярска вошн комитет эх путэртлэ,

муй интам пура вэнты версы.

ЮГУ хуца история па философия кафедра доцент не, йис вэлупсы дерамтты не **Татьяна Молданова** ай тэс, муй ширн нявремат рэт ясаңа вэндэты мосл. Ёмвошн дыв хотэлн рўщ ясаңан путэртты ан рэхл, тэп ханты, вухаль па па ясаңатн. Щиты Петя пухл айтедн рэт ханты ясаңа вэндэтыдэс. Тэм газетаевн Петяйн ханшум «Ими хилы» немпи моньщ лўңатты рэхл. Ищиты Касум вошн «Нумсаң эх» немпи рўтыщаты тахийн нявремат па вэн хуятат ханты ясаңа вэндэты питсат. Тэм лўңан щата пўт кавэртты неңат па

Вэйтэнтупсы пурайн

Н. Рагимова верум хур

эвет-пухат тэп ханты ширн путэртты олнитсат.

ЮГУ хуца ясаңат вэндэты па дерамтты тахийн филологической наукайт учёной не **Софья Онина** рэпитл. Лўв путэртас, муй ширн ар ол рэт ханты ясаңад дерамтман научной непека ханшад, муйсэр эмщат вэйтас. С.В. Онина айкел тэс, васы манты тылдь 25-27-мит хатлэтн ЮГУ хуца «Языки и культура народов Арктики в

условиях глобализации» немуп научной мирхот питл.

Вухаль мир поэтесса **Светлана Динисламова** путэртас, юхи хашум олэтн грант вух нётупсы унтасн вухаль ясаңан нявремат пата «Витсам» («Семье») немпи журнал етл. Лўв «Луима сэрипос» газетайн рэпитты эха вэн пэмащипа лупас, вантэ, дыв шеңк яма нётлэ.

Людмила ШУЛЬГИНА

Округ дума мирхот вэс

Там ванн мәнум дума мирхотн депутатат округ бюджет верат нух вантсат па поступсы йилпатсат.

Бюджета юхатты вухат округевн 2018-мит одн 42,15 миллиарда ара йилдт. Мәнум вухат — 17 млрд шойт вуха. Ар вух мултыкем вэлты хотат лэтты пата мәнл, ши тумпи социально-экономической верат, мир ямалды, вәндтаты, культура па па мосты верат нух алумты пата малдыт.

Щадта пенсияйн руть-щаты хуятат пата прожиточной минимум вухат аршакка версыйт, интам щит 12 176 шойт вуха йис. Нявремат пата щит няд процента вәншак питл.

Елды депутатат «О старостах сельских населённых пунктов...» поступсы вүсат. Там поступсы ширн ай кәр-

татн вэлты хәннехуятат мирхотатн керт кәща (староста) пириты питлдат. Ши хуят кертан арсыр мосты верат тэты питл.

Мәнум мирхотн дыв поступсы нух вантсат, мата ут хуват кәшаң-мәшәң нявремат тайты хоттелд ех хот омасты щира тәрум пата мұвн мәты питлдыт. Сыры там поступсы тәп вәна ювум кәши-мәш тайты хуят щира рәпитас. Там поступсы елды дума

мирхотн па нух вантты питды па вұды.

Депутатат шәкащты нявремат вұты хоттелд еха нётты оланн поступсы нух вантсат. Ин ши вер местной самоуправления тәхет ләщатты питлдат. Ши поступсы хуват негосударственной оса тәхет шәкащты няврем вұты вұтышум хоттелд ех вәндтаты питлдат. Тамхәтл ши вер социальной облуживания тәхет тәдәт, мата утат социальной верат тэты департамента луңман вәлдәт.

Надежда ВАХ

Арсыр мират ләхсәңа вэлты щират

Ай тәхет потты тылащ 19-21-мит хәтлән Ёмвошн «Югра многонациональная» немуп вән мирхот питл. Тәнял щимәщ мирхотн 700-кем хуят вэс, там пұш 725 хәннехә щәта ияха әктәщдәт. Ши вер арсыр департаментат хущи рәпитты мир ләщәтлдат.

Ши вәйтантупсы щитты едпийн внутренняя политика немуп хотн кәща ләңкәр хәя вэлты хә Сергей Пишуков па каш верты хот ух не Елена Исламуратова щит оланн ай павәт-сәңән. Сергей Витальевич лупас, ши мирхот верәнтды, ләдн государственной национальной политики вер ямсыева ләщатты. Щадта ләдн щит унтасн Ёмвош округевн атум верат ад вәсәт. «Мирхотн путәртлүв ши верат оланн, муй әх-тыйн муниципальной рәпатнекәт путәртты ләңхаләт. Щит хутысаты па хон пеләк ех там мұвн ямсыева вэлты вәндтаты; муй ширн оса па айкед әкәтты тәхет пида вәтша рәпитты; муй унтасн ивевн национальной политика вер ләщәтты. «Югра многонациональная» немуп мирхота кәща хотатн рәпитты ех, щадта общественной,

религиозной па ка-зачий хотатн вэлты мир юхтыйддәт. Щә-та немасыя кертәң па вошәң кәщайта вәнд-тупсы верды, хута дыв федеральной рәпат-некәт пида вәйтантлдат па путәртлдат. Ши тумпи «Ассамблея народов России» па «Молодежная Ассамблея народов России «Мы – РОССИЯНЕ» немуп тәхеңән еха мирхот верды. Вошәң кәщайт па оса тәхет ех паты арсыр кәсупсәт пит-лдат, щадта ента пәса-нәт па вәндтупсәт ләщәтлдыт. Щәта мұң мұвев ех федеральной рәпатнекәт пида путремәлдат па нумас павәтлдат, хутысаты мет яма рәпитты», – лупас Сергей Пишуков.

Ешанн питты Емирхотн «Югра многолика. Страница национальной литературы» немуп вер ола-нән ай павәтды. Ши ут ар ол Ёмвошн ләщәтды. С. Пишуков нәмәсл,

па муниципалитетат хущи рәпитты мир ши ут вантлдат па ищи дыв хущеда щимәщ хурасуп вер верты нумас ат павәтлдат. Лүв лупас, интум ши мирхотн кашәң ол кертәң муй вошәң кәща хотат пераманяңа мира вантатты питлдат, муйсәр ям вер кертәдн муй вошелдн ләщәтсәт.

Мосд лупты, на-циональной единства немуп вер оланн РФ хущи арсыр мұвәтн мирхотат вер-дыйт. Мет вулаң щимәщ мирхот кашәң ол Пермь вошн вәдләд – щит «Всероссийский форум национального единства» немуп ут. «Мұң тата мет ям рәпатнекәт, национальной тәхет па верат пирилүв па вулаң мирхота щитат тәдүв, ләдн мұвев ям верат всероссийской мирхотн ат вантәсыйт», – лупас внутренняя политика департамент хә.

Е. Исламуратова ясәң ширн, арсыр мират ләхсәңа вэлты вера культура хотат ар вер вердат: «Там мирхота мұң научно-практической, мето-дической па художест-венной верат ләщәтлүв.

Вантә, культурной ав-тономияйт па нацио-нальной тәхет нәдам каш верты хотатн мирхотат па якты-ари-ты тәхет верәнтлдат. Мұң вәтша щитат лә-щәтлүв. Интум там форум хущи «Роль сибирского казачества в формировании ис-торико-культурного наследия Северного Обь-Иртышья»» немуп мирхот ищи ияха верлүв».

Мирхот етшуптә-ты пурайн 21-мит хәтәлн «Югра-Классик» хотн кәсупсәтн нух пит-ты ех ишәкты питлдыт. Ши юпийн «Возьмёмся за руки, друзья» немуп якты-ары хәр питл. Народной творчества хот кәща не ай павтас, интум Кондинской районән па Ёмвошн щимәщ хәрәт мәнсәт, 11-12-мит хәтлән Нижневартоск хущи ишимәщ ут верды. Әхәт мет яма ариты, якты ех Ёмвоша гала-концерт немуп хәра йилдәт. Щәта иса яма ариты-якты хуятат пирилдыт па Гран-при немуп мойлупсийн катлуптәдыйт.

Реональда ОЛЬЗИНА

Щурас хә

Мўң вәдты ёхмаң, хәрәң, дорәң па юханәң емаң мўевн арсыр воньшумут, тулхә па нохәр енумл. Катра йис вўш эвәлт хәнты мир мўевн енумты арсыр воньшумутәт тәдн деты кеша әктыйдсәт. Ин вән вошәтн лапкайтн мәрәх, сәвупсы па па воньшумутәт эвәлт верты саккарәң па епләң утәт рәхл дәтты. Ма тәм ванән арсыр воньшумутәт, тулхәт тыныты щурас хә пида вәйтантийдсум. Владимир Борисович Водопьянов Нижневартской мўвн Излучинск вошн вәд. Лўв 1999-мит ол вўш эвәлт юкан вер пўншәс. Тәм мўвн енумты сыр-сыр воньшумутәт, тулхәт па нохәр семәт мир кеша дәщәтты питәс.

Владимир Борисович лупәс:

– Ма хоттед ёхдам пида тынесты верем тәдем. Мўң 20-кем ол рәпитлўв. Сыры однитмевн шеңк давәрт вәс. Ән па вәсәв, муй тәхия воньшумутәт тыныты па муй ширн детутәт ям хурасн верты. Щәлта айдтыева щурасләты верев дәщмәс. Ин мўң, муй па тәм мўвн енмәл, иса нух әкәтлўв. Мет оләң вер – щит аршәк воньшумут, тулхә, нохәр сем әкәтлўв. Елды ёша павтум вәнт детутәт мир дәтты кеша немасыя дәщәтләлўв. Мәрәх, сәвупсы, тохтәңвәд, хумәсвәд, ай мәрәх, ёхум воньшумут па па утәт саккар пида нух кавәртләлўв. Тулхәт судылўв, сорәлдўв, ишкийн потәлдәлўв. Мўң лапкайлўвн вәнтән енумты 50 мулдас арсыр детут тынылўв.

– **Муйсәр вошәтн нын верты детутлән тыныдайт?**

– Югра мўвн мўң

В.Б. Водопьянов

детутлўв Нижневартской, Сәрханл па Ёмвош районәтн лапкайтн тыныдайт. Щәлта Нижневартск, Сәрханл, Ёмвош, Тюмень вошәтн тәм епләң воньшумутәт па тулхәт дәтты рәхл. Щи тумпи мўң верты детутлўв Казахстан па Южная Корея мўвңәнән тыныты питсәлўв. Шеңк ям, Югра мўвн ар воньшумут, тулхә па нохәр сем енумл. Щит немасыя вән таш. Мўң кашаң ол Ёмвош округ луватыйн ай вошәтн вәдты мир эвәлт воньшумутәт,

тулхәт па нохәр семәт дәтлўв. Тәм лўң Сәрханл мўв ёх эвәлт ар мәрәх вўсүв. И кила мәрәх 420 шойт вухн дәтсүв. Ёхум воньшумут Советской па Кондинской мўвн яма енмийл, щәлтаса вўйлялўв. И давәрт вер тайлўв, вәнтән арсыр ут енумл, тәп щит нух әкәтты хәннехә шимл. Шеңк давәрт вәйтты воньшумутәт, тулхәт па нохәр семәт әкәтты па тыныты хуят. Лапкайтн мўң дәщәтты утлўв мирн яма дәтдайт. Ёх епләң вәнт детута ләңхаләт.

– **Владимир Борисович, муйсәр ут унтасн детутәт верләты?**

– Мўң вәнт детутәт мир кеша дәщәттәв пәта немасыя тәхи тайлўв. Воньшумутәт, тулхәт кавәртты щира немасыя вән пўтәт вәлдәт. Щәлта детутәт шаңкап ишкийн потты щира хушапәт тайлўв. Арсыр воньшумутәт, тулхәт пунты дыпет Москва вош эвәлт тәгядлўв. Муй иты тәса детутәт верты ширн

мўнева Новосибирск, Екатеринбург па Москва вошәт эвәлт учёной ёх нәтсәт. Мўң дыв пилада яха дәщәтсүв, хутыса мосл воньшумут, тулхә, нохәр сем, вәнши нохәр кавәртты. Ма Россия мўв заводәт пида нохәр эвәлт сем нух вўты ут версум. Щәлта немасыя нохәрьюх вуй верты шўңк дәщәтсум. Нохәр сем кар эвәлт дант верты ут дәщәтсум. Щи тумпи мўң детутлўв кавәртәв кеша арсыр ан-сән Южной Корея эвәлт дәтлўв. Щит шеңк ям пўтәт, дыв сора ән пўтләләт. Щәлта хумәс-вәд саккар пида утты кеша ан-сән Китай мўв ёх пида ияха версүв.

– **Муйсәр вәды детут нын тыныләты?**

– Мўң хушева вәнши нохәр эвәлт кавәртум саккарәң детут, калина мәрәх йиңкән верман, пәшар па мәрәх яха лыдәтман тынылўв. Хумәсвәд саккарәң мав дыпийн, нохәр сем, сәвупсы шоколад дыпийн мўң верлўв па тынылўв. Щит шеңк епләң детутәт. Щи тумпи пўпи нял па кушар венш вуй мира адлўв. Арвўрн верум нохәр семәт тынылўв. Щит нохәр сем вуй, нохәр кар эвәлт верум лант, нохәр сем вуй нуви тулхәт пида лыдтум детут па нохәр сем эвәлт верум сўр йиңк дәщәтлўв.

Мәтта хуят воньшумутәт, тулхәт па нохәр семәт тыныты нумәс тайл ки, тәм хуята карты кел хўват ай павтаты. Карты кел: + 7 982 519 65 36, интернет хуша: dikoros.nv@mail.ru тәта детут тыныты па дәтты вер иньшәсаты.

У.А. Данило верум хурән

Ульяна
МОЛДАНОВА

Моркинской районан арсыр мирәт вәдләт

Ям арат ол юхды Марий Эл мұва яңхмемн ма сыры Моркинской район вәдүм кәщә ики Юрий Никитич Алексеев пида путәртсум. Лұв ай тәс, муй щирн рәпитәс, муйсәр ям верәт верәс, муйсәр нұшайт тәм пурайн щәта вәдләт.

– Юрий Никитич, еша һаң ол-ңәнән путәрта.

– Ма васы мәнты тыдәш 13-митн 1946-мит одн Моркинской район Күтлуп Кужнур кәртән сема питсум. Армия юпийн Горьковской сельхозинститут етшуп-тәсум. Кәт ол «Моркинской» совхозн вудаң инженера вәсум. Щәдта кәт ол Морки вошн СПТУ-4 хуща нявремәт вәндтәсум. 1982-мит ол вәнты елды инженера рәпитсум, щәдта «Моркинской» колхоз кәщәя пирысыюм.

1993-мит ол вұш эвәлт 2001-мит ол вәнты Моркинской район кәщәя вәсум. 2001-мит одн Марий Эл мұв хәры рәпата вер тәты министр дәңкәр хәя йисум. Ям арат ол рәпитсум па рұтыщәты мәнсум. Ин Марий Эл мұв депутата вәдүм.

Елизавета имем пида кәт пух тайлүмн. Лұв хұв мәр ай тохтура рәпитәс. Лұң пурайн имем пида вәнта яңхлүмн, воньшумутәт, тулхәт әкәтлүмн. Щи тумпи вой-хүл вәдпәс вер сәмәна тайлүм.

– Рәпатаен одаңән путәрта.

– Морки кәртән колхозн кәщәя вәдмәт мет сыры па хурасуп мисәт, хорәт, довәт дәтсүв. Щи юпийн мисәт ар есум йиңк мәты питсәт, «Моркинской» колхозев ванкүтды нух питылдәс. Тащәтн тәп ям мисәт, хорәт па довәт хәйсүв, пирәш па мәшәң войт нух хурсәлүв. Интәм муй пәта шимд есум йиңк мәды, вантә, фермерской тәхет кәщайта ишимәш рәпата тәты мосл, ям мисәт, хорәт па довәт дәтты.

Катра пурайн мұвн арсыр нянь турнәт, овошет енмәдты щира и гектар пәта ар вух мәсы, ин тәп 200-300 шойт, щит шимд. Щит пәта мұң Марий Эл мұвевн арсыр нянь турн шимд енмәдты питсы, нянь хәрәтн арсыр юхәт енумсәт.

В. Петров шәңәт па Ю. Алексеев именәдән пида

Л. Спирякова вәрум хур

Марий Эл – 67 процент арат вәнтәң мұв. Ма лесхоз хуща ищи рәпитсум, вәдем, хутыса катра пурайн вәнтәт вантты әх рәпитсәт. Юх хуща карәң хумәлха ки вәйтсы, имухты ванән долдыты юхәт сәвәрсыйт. Ин щи вер педы немудт хуят ән вантәд. Муй пәта ванкүтды хәлдүв, тәм муй тум тәхи вәнт түтн әссы. Вантә, лесхозәт ая версыйт, вәнтәт вантты әх шимла йис. Ар пеләк кәртән әхлүв рәпата ән тайләт, щирн Россия мұвев хұваттыйн рәпатайт кәншман яңхләт.

Щәдта Моркинской район кәщәя вәдүм пурайн ма тәса вантсум, дәдн арсыр мирәт дыв Тәрумдала эвәдты вер елды ат тәсәт. Вудаң даль пурайн мұң районев хұваттыйн ар тәрум хот па емәң вұр йира вұсы, шүкатсы. Вантә, мұң Марий Эл мұвевн 75 процент арат – щит мари мир, яң процент арат – хәтань па па мирәт вәдләт. Хәтань Кульбыш кәртән даль пурайн мечеть хот ән лосәтсы, тәп 14 ол ән рәпитәс, щәдта айдтыева йидпа пұншы. Даль пурайн Морки кәртәвн рұш тәрум хот шүкатсы. Щәдта йис вәдүпсы дерамтты, емәң хотәт омәсты әх вохсүв. Йилуп рұш тәрум хот омәсты пәта районев бюджет эвәлт кәт миллион шойт вух сухуптәсүв. Яма нәмдем, хуты Ас нопәтты тыдәш 7-митн 1997-мит одн Екатеринбург вош

эвәлт вән ләңханьшуп тәсы па тәрум хот ләңәдн омәссы. Щи тумпи Арино кәртән ищи йилуп рұш тәрум хот версүв.

Мұң Морки кәртәвн буддистәт вәдләт, мұң дывела хот и миллион шойт вухн тынысүв. Лыв щәта иса лыв пәтәдла мосты утәт версәт, буддийской кев хурасәт омәссәт. Ин Будда Тәрума эвәдты әх щив яңхләт.

Щи тухәлпи Моркинской районевн христианәт-евангелистәт вәдләт. Лыв йис щирн рәпитләт, хәрәтн арсыр летутәт енмәдләт, тәдәна вәдләт. Нявремдәд яма па вешкәта вәдты вәндтәдләт. Шеңк хурамәна ариләт.

Мари мирев нын хәнты мирен иты Ная-Вәрта эвәдләт, ищи емәң сүмәт вұр тайләт, вәнтәт, лорәт, юханәт па мұв ләңхәт тайләт. Ма ищи мари хә, щирн ванкүтды вән емәңхәтләт пурайн немасыя сүмәт вұр хуща яңхлүм, рәт мирем пида пойкшәдүм.

– Алпа, щи арат ол Мари Эл мұв пәта вән унтас түвман ишәкты непека́т тайлән?

– Па муй. Советской лаш пурайн мұң вешкәта па яма рәпитты вәндтәсыюв. Щиты щи вәсум па рәпитсум. Ма Марий Эл мұв хәры рәпата вер тәты заслуженной рәпатнек, щи тумпи арсыр ишәкты непека́т па мевд посәт тайлүм.

Людмила СПИРЯКОВА

ПАРМАЛО

Тэнат шынньолыт, мамлөн
кыдз, шоныт.
Пиканись да пистикись горт
менам дона.
Гөрдзэомась ыббезыт веж
горадзуллезись,
Асывсянь рытөдз
ыбшаррезыс дзульзёны.
Шондї малалö кузь лун
рожабанныэтö,
Гуммез тыр öкта, мед орсны
пöляннзöн.
Ветла морошкала Гайнаись
нюррезö,
Гортöс ме ассим гажöта
кывбуррезöн.
Род менам Пармаö лэдзöма
вужжесö,
Внуккез и правнуккез татöн
ась чужöны.

Е.И. Коньшина

Коми ёхлән Парма мұв эви

Тәмәш ясңат Парма рәт мұвәд оләңән коми-пермяк поэтесса, айкел хәншты ими па «Иньвенский край», «Кама кытшын» немуп газетайңән ух редактор не Елена Ивановна Коньшина эви опраш немд Утробина хәншәс. Лұв сема питәс па енмәс сәран коми-пермякәт мұвн Митино немуп ай вошн Кочевской районән. Ая вәдмалн юлн әңкел, ащел па рәтналәл пида тәп рәт ясәңән путәртылдәс. Аңқаңкел пида кә-рәш вәншеп, вән хәлуп вәнәтәтн туләх әкәтман, воңшумут воңшман шәшиләс. Әшколайн вәнлтылум олдаңн шеңк каркам вәс. Лұв пионерәт, әхәт комсомол кәщя пирийлса. Тәм хәннехә иса яма вәнлтылдәс. Коми-пермяцкой ясәңән киникайт лұңәтты вер тайс. Етнәтн ванкүтды Валериан Яковлевич Баталов хәншум «Югдикö» «Аләңая» немуп путәр лұңәтман вуюмтыылса. Елена ши киника нәмәлдмәслә:

– Щәта революция верәт оләңән хәншман вәс. Муй вұрн Тима ики йилуп вәлупсы эвәлт вәнәта хун-тас вәлты. Лұв дыпи нумсәдн хұв нәмәсәс, муй вұрн елды вәлты. Ма тәм путәр лұңәтмемн нюр иса ма щәта вәдмем мурт. Тима ики нуви әха пидтащәс. Әхәт вұрты әх хуша мәнәс. Щәлта нуви әх ведман әнтәма йис. Щирн ма айлат неңа вәсум па нәмәссум, нуви әх шеңк атмәт, тәп вұрты әх ямәт.

Ши тумпи Елена коми-пермякәт ясәңән хәншты поэтәт Василий Климов, Анна Истомина па Михаил Лихачёв путрәт лұңтыыл. Тәм каркам сәран эви әшкола юпийн Пермской педагогической университет етшуптәс. Щәта вәнлтылдмалн рәт ясәңәлн стихәт, путрәт хәншты питәс. Лұв арәт, әмәш путрәт Парма коми-пермякәт мұв оләңән хәншәд. Енмум ай кәртыел ара арисәдә, путәра путәртсәдә. Ин тәм ими хәншты путрәт «Парма», «Иньвенский край» газетайтн лұңәтты рәхл. Коми-Пермяцкой киника верты тәхийн 2004-мит олдн Е. Коньшина хәншум «Асывся шыэз» «Аләң сыйт» немуп арәң непек етәс. Әхәт 2013-2014-мит олдә-нән лұв ай нявремиет кеша арсыр әмәш путриет хәншәс.

Каркам сәран неңев 1993-мит олдн рәт ясәңәл наука щирн уша верман Кудымкар вошн рәпитты питәс. Елды 1995-мит олдн коми-пермяк әх ясәңән радиwa хұват путәртты вұянтәс. Елена Ивановна вәлтад нәпәт иса рәт ясәңәлн рәпитман вәд. Щиты 2006-мит олдн коми-пермяк мир газетайңән ух редактор неңа омсәлдса. Лұв рәт ясәңәл шеңк мосман тайләдә, 2013-мит олдн оса тәхи әхн Парма мұв поэтәт ут кәщя неңа пиписа. Ай әх хуш-

Елена Коньшина

ләдә йис мирд щирн путәртты. Елена Ивановна 2016-мит олдн «Союз журналистов» тәхия немд хәншса. Щәлта 2018-мит олдн Россия мұв поэтәт тәхия лұңәс. Елена Ивановна пидада пұт-ремән етшум кемән лұв нәхмәс:

– Тәмхәтл арсыр вән мирәт күтн рәт ясәңлұв мұңева, финно-угорской мирәта, елды тәты мосл. Ән рәхл әңкев, ащев миюм йис сый вәтшәты. Ма финно-угрәт пида вәйтәнтыйлдемн иса щимәш нумәсн юхәтләюм, мұң и ясәң тайлұв, тәп еша арвұрн путәртлұв.

Ульяна ДАНИЛО

Ай ханты кэртиевн вэйтантасүв

«А.А. Дунин-Горкавич шәшпидум әш хәриет хұват» — щимәщ вер Нуви сәңхум вош «Югра дыднуптаты» тәхи ух тәты не А.И. Ледкова ләщәтәс.

Ям етәр сүс хәтлыенән Сүмәтнюд йис кәртән, хута соткем од юхды вән ух сашаң рәпатайл верман Дунин-Горкавич хә шәшиләс, хәлүм хопн Поднавәт па Ваньщавәт ех юхәтсәт.

Мүвев-йиңкев тәса арталүм вән непекәң хә щуртум карта вантсүв: щив худыева йис кәртиет, пусләт, мәднәт хәншман вәлдәт. Щи тумпи Дунин-Горкавич хәншум «Тобольский Север» киника эвәлт әмәщ путрәт хәләнтсүв.

Уша версүв, муй щирн 1923-мит одн Сүмәтнюд Юмин хәнты кәт хотел ех, Кәщта па Марпа кәт од луват эвиан пида па Иван па Татьяна онтпәң нявреман пида, Москва воша Всесоюзной сельскохозяйственной вандтупсыя тәтәлясыт.

Пәнән нюки хот, ведпәс пурмәсәт, андал-сәндал тәсәт.

Шай яньщман, путремуман вухаль па хәнты ясәңән кәсупсы версүв: муй щирн хұд ведпәс-ләты вер вәйтлүв — Поднавәт кәрт эвәлт Раиса Афанасьева нух питәс.

Кәт хәтл Сүмәтнюдн вәдмев мәр хәлүм вер вәс: пурмәс ентты пәты панне па сорт сүх ләщәтсүв, шаншкел сәвты вер уша версүв, воньщты яңхмевн шай яньщты тунты эвәлт щумпал версүв.

Хұд сүх пида рәпитты хә ехлүв па вұянтсәт, кешийн хәщум хұд

Хұд сүхдал етшәсәт

Имет воньщумут әкәтты әктәщсәт

пулыет мет яма Анатолий Романович Туполев вошмәс. Лын Юрий Воронов пида тәндәсты па вәндсәтн — щи верән щомәң еш мосл.

Имиелүва па щи мурта шаншкел сәвты вер сәма рәхәс: Ас кимәдн рұтыщәты лұң хотые хуща рымтумты вәнты щи

рәпитсәт — пелңа, ищки пелды вурдал әнтәмәт.

Алән па, хәт щосн нух килмемән — пиднеңдам удум хотәвн па щи шаншкелдал пида омәсләт. Юхи амтәтлүман етшум хурамәң шаншкеләт тәсәт.

Кимит хәтл вәнтыев валемәты яңхсүв: вұрты воньщумут,

Хұд сүхәт ләщәтләт

А.И. Ледкова А.А. Дунин-Горкавич олаңән путәртәл

Нина Шабаршина

Ай пура вўш эвэлт ёнтасты дāңхас

Тām дўңāн «Торум Маа» музейн «Мужские и женские ремёсла: музееведческий и этнопедагогический аспекты» немуп вѣнлтупсы мāнāс. Шив ар хуят арсыр мўв сўң эвэлт юхтыйлсāt. Арāд пелāк хуят щит вѣнлат ёх вѣсāt. Айлат ёх эвэлт Елена Пуксикова вѣс, дўв 4-мит од Югорской университетн рўтыщупсы вера вѣнлтыйл.

сѣвупсы, тохтāнвѣд вѣнщсўв, тулāх āкātсўв, кўшмāдты ут сўмтāt эвэлт сѣңксўв. Рат хār кимāдн шай яньщман, омāсман кāmн йис путār нēmāдмāсўв, щумпал версўв.

Адēmāсўв вѣдпāслāты, щитакды хән! Няшах, ай судпи хўд, шаритум хўдые лесўв.

Мет дутаң вер, кāt кертāн ёх вѣйтāнтсўв, дēхсāнā йисўв. Юлия Петровна Гындышева (Сайнахова) па Надежда Ивановна Слинкина (Хозумова) щити эвэлт и мўвāн неңиēңāн — Саранпауль эвэлт. Муй арат амāt хән нēmāдмāслāн Ясунт, Щекурья сема питум къртыелāн, кāt вѣщкат именāн мурта рѣт вухаль ясңиелāн путремāстāн.

Маргарита Владимировна Туева (Юмина) тāта, Сўмāтнюдн сема питāс. Щити пурайн леккара Лидия Кузьминична Ользина рѣпитāс. «Лыпем щити мурта ям, шѣшийлдсум ай пурайн хēхātтлōм ēшиелāм хўват, яңхсум хот вудема, худыева рѣтлāм нēmāдмāслāм, рѣт мўвиемн нявремлāм, хидылāм щомн, ям вѣлупсыйн ат китдыйт», — путāртāд Маргарита.

Анна Валерьевна Кондина (Стольникова) айлат олдāд ищитāта мāнсāt, щимд хән амтāн муй па шēкāн вер вѣс.

Ара делумтѣв едпийн Роман Ругин, Юван Шесталов, Владимир Волдин хāншум стихāt рѣт мўвев олāңāн лўнātсўв.

Худыева юхтылум ёхлўв вѣн пēмāщипа ясāң Валентина Дмитриевна Ирган луплāt ям рўтыщупсѣв пāты, па нумāс верлўв, хән па вѣйтāнтты питлўв тām няр хāншāң сыстам къртыевн.

Нина ШАБАРШИНА

Мария Ситникова, Елена Шукеева па Раиса Загородняя

Р. Ользина верум хур

Лена не 22 од дуват, дўв Сўмāтвѣш район Хулимсунт кърт эвэлт. āңкел Ольга Самсоновна Самбиндалова, леккар неңа пēдънищайн рѣпитл, ащел Владислав Николаевич Пуксиков рўтыщāд. Хән Лена пидā путāртты питсум, дўв хўд сух эвэлт хир ёнтман омсāс. Иньщāссем, хән вертут верты вўянтāс.

– Ма ёнтāсты шѣңк сāmāң. Хўд сух эвэлт пурмāс ёнтты тѣп тām тāхийн вѣнлдсум, щити сух тāнāлдты ищитāта вѣнлтыйлдсум. Ин ёнтты хирема мулхатл тāдāн хātл хўд сух тāнāлдсум. Хўвншāк ёнтāсты питсум, шуши мир ухшамāt ёнтлум. Ма ухемн вѣдты ухшам ма ёнтсем. Щāлта вухаль ернāсāt ёнтлум, арсыр хирāt катра па тām йис щирн. Ащколайн ёнтāсты урокāt вѣсāt. Ма ай пура вўш эвэлт ёнтāсты дāңхасум, тѣп āңкемн щити вера āн вѣнлтāсыом. Хән 2011-мит одн Ёмвоша юхātсум па технолого-педагогической хотн вѣнлтыйлдты питсум, уша версум «Лылāң союм» тāхи олāңāн. Шив яңхсум па вертут верты ёх пойксум мāнем вѣнлтāты. Арсыр вера щāта вѣнлтāсыом, Щити пура

вўш эвэлт ухшамāt па вухаль ернāсāt ёнтты хошлум. Интум сѣвāt верты па сѣвāң вейн тыйты вѣнлтыйлдты дāңхалум. Тыйты хошлум, тѣп хурамāt тыйты худна āн тывāl.

Рѣт ясңем атма вѣдем. Максим яюм, хән садика мāнāс, иса вухаль ясāңāн путāртāс. Вантѣ, щити пурайн āңкем-ащем юдн тѣп рѣт ясāңāн путāртсāңāн. Нявремāt лавālты хотн щити вер пāты дўв лѣвātтāсы. Вантѣ, щāта рѣпитум неңāt муй дўв лупāс уша āн павātсāt, дўв лыв путрѣд ищити уша āн верāс. Щити юпийн āңкем па ащем юдн иса рўщ ясāңāн путāртты питсāңāн. Хән ма сема питсум, ма пидема тѣп рўщ щирн путāртсāңāн. Интум юдн лын иса вухаль ясāңāн путāртлāңāн. Тām йитн ЮГУ хуштити рўтыщāты хātāдн вухаль па хāнты ясāң вѣнлтāды. Ма щив яңхты морум āн тāйлум, пасыр вѣнлтупсѣтн щити щосн вѣллум. Едды вѣдты вер олāңāн кити путāртты, университет юпийн, алпа, Ямал мўва мāнлум. Ма дēхсем хāнты хē, яха дўв мўвāдā мāнлāмн.

**Реональда
ОЛЬЗИНА**

Хон Ванька ай хилднэ

Там дунан ай хопатн кэсупсыя янхмемн ма рэт неңем пида вей-тангылдсум. Немд Лариса Сергеевна Тыликова, эви опрашнемд Лонгортова. Дүв велди Ямал мұв эвэлт Ёмвош округега Нефтеюганск воша Зинаида упел хуца мойна юхтылдас. Ши тумпи и классан вондтылдум пилднелд Зоя Николаевна Молданова (Ептина) пида вейтангылдас. Ияха дыв ай хопан кэсупсы вантты пата «Моньш» немпи рутыщаты тэхия юхатсанан.

Лариса щиты пут-рәл однитсәдә: «Вән щатыщасем мирн Хон Ванька адыщасы, вантэ, дүв ташан-вүшан икия вәс, ар вүды тайс. Василий пухл, мирн Кулак Васьяка адыщасы, дүв вән вүды таш тайс. Щадта советской лаш пурайн вүдең колхозат верум пурайн вүдылад худт вүсыйт. Эхат мүн рэтэв айдтыева вүдэт тайты питас, ташев вәна ши ийс.

Ащем Сергей Васильевич Лонгортов – Овалынкертан хә, 1927-мит одн сема питас, аңкем Прасковья Ивановна Озелова – Унселькертан не (Утца керт, касум ширн Атэлт керт). Ияха дын яртыяң няврәм тайсанан. Ма 1964-мит одн Овалынкертан сема питсум. Ащем сыры вүды таш давалдман рәпитас, войт ямәдты хәя вәс. Яма нәмдем, муй ширн мүн дүн пурайн сүс вәнты Сәран мұва касәдсүв. Щадта, вантэ, Лор вош районэв щәхрәт вәдләт, вүдылүв яма ши щәхрамсаңт. Щадта «Мужевской» немпи хүдәң завод хуца рәпитас, хүд велпәсләс, пиркатира вәс. Дүн пурайн Аса вухәдсүв, щадта вәщ тыдәш мухсән, вүнш, сәх, пишьян, сурәх па па хүдәт катдийдсүв, ванкүтты хүд планәт тәкнуптийдсүв.

Аңкем антәма Ювум юпийн ащем кимит пүш Утвош (Вүтвош) керт эвәлт ими тәс, немд Нина Мак-

Л.С. Тыликова

симовна Куртямова, елды па яртыяң няврәм сема питмал. Мүн яма па ләхсәңа енумсүв, айтедн аңкема-ащема, вән хуятата нәтәсман рәпитсүв, ширн худыева ям хәннехуятата ийсүв. Александра мет вән упем Пулнавәт вошн вәд. Прокопий вән яемн мүн арсыр верәта вәндтәсыюв, шадә, айдат пурайн антәма ийс. Яйдам, апшидам Увәс мир кәсупсәт әхтийн «Мастер спорта» нәмәт тайләт. Артәм апщем Нуви сәңхум вошн вәд па няврәмәт әрәңа-кәсәңа йиты вәндтәд. Василий па Денис апшинәлам иши Увәс мир кәсупсәт елды тәднән. Герасим яем, Константин апщем па Прокопий яем Вячеслав пухәл Овалынкертан хүд велпәслулан вәдләт. Эдуард апщем вән щатыщасем вер елды тәд – вүды ташәд пида касәдәд. Дыв худыева

семьяңа ийсәт, йилуп хотәт омәссәт, ширн рәт Овалынкертәм вәна па хурамәңа ийс. Зинаида упем хүвн Нефтеюганск вошн вәд, мұв илпи питы вуй вүты тәхийн рәпитас, ин рутыщәд».

Лариса айтедн нумсәң эвия енмәс, ар киника дүнәтәс, ар вәты дәңхас, дүвела аңкел-ащел, яйлаң па упилаң ванкүтты лупсәт, хуы там йилуп ийсн непекәңа вәдты кеншәк. Ширн ашкола етшуптумал юпийн айдат Лариса Тюменә мәнәс, щадта 1989-мит одн мединститут етшуптас.

Елды Ямал мұв Евудан Пулнавәт воша рәпитты китсы. Тата Лариса Сергеевна Лонгортова сем мәшәт ямәдты пәльничайн, щадта Ямал мұв вән пәльничайн сем мәшәт эвәтты хирурга рәпитас. Ин вошәң деккар хотн сем ямәдты неңа рәпитл.

Там вошн дүв икия мәнәс. Иван пухәл хәс ода ийс, университетн кимит курсан вәндтийд. Ши юпийн мұв, хәры арталәты рәпата тәты питл.

Ма иньшәссем, дүвела мәстәс муй антә ай хопан кәсупсы? Юхды Лариса щиты лупас:

– Па муй, ма велди щимәш кәсты вер вантдум. Мәнәма шеңк мәстәс. Имухты ай пураем оләнән нәмәдмәсум. Айтедн иши ай хопн холпәт вантты янхсум. Вантэ, мүн хуцева тәп 1960-1970-мит одн карты хопат тывсәт, сырыя аңкем-ащем, яйдам, апшидам пида ай хопатн па сәран хопатн хүд велты янхсүв.

Там ай хопан кәсупсыя велди Ямал мұв айдат әх кәсты юхәтсәт, дыв лупсәт, айдтыева ишимәш вер мүн хуцева иши ләщәтты питды. Ши тумпи тыв ма рәт хәем Ямал мұв верәнтты хә Сергей Аляба юхтас, дүв дүвәң пурмәсдәд тәс.

Ма вантдум, тата шуши мир еша пасыр ай хопат верләт, мүн увәс хәнтылүв иши па хураспет хопат тайләт. Ши хопән иши кәтсыр рүш нем тайдәңән, нын хуцана – облас, мүн хуцева – калданка. Ан вәдем, веритдум муй антә щимәш хопн янхты. Мәнәма кәсты әх педы шеңк әмәш вантты. Зоя Молданова (Ептина) пилднәиём Василий икел яма кәсәс. Вантэ, имел ши пурайн арийс, алпа, ши эвәлт дүв сора юхтас. Ма дүв пәтәла шеңк нух амәтсум.

Людмила
ШУЛЬГИНА

Коми мўвн вәдты ёх кашәң хәтл и щос мәр рәт ясәңн радива хәләнтты шир тайләт. Ши айкеләт «Комигор» телерадиокомпания ёх ләщәтләт. Ши олаңән мәнема лупәс щәта шеф-редактора рәпитты не Галина Вениаминовна Ведерникова.

Тәм сәран ими «Комигор» ради-
вайн 40 мултас ол мәр
рәпитл. Лўв Богородск
кәртән (сәран ясәң
ширн «Вишар») 1954-
мит одн вәщ тыдәш
1-мит хәтлән сема питәс.
Мултарат ол юхды ши
кәрт 525 ода йис. Г.В. Ве-
дерникова щиты рәт
кәртиел олаңән лупәс:
«Щит катра кәрт, йис
пурайн тыв Кев мўв
эвәлт вухадь ёх вой
ведты щира юхтыйлсәт.
Щәлта сәран ёх тыв
касәдсәт. Ин вәнты
щәта вәдты сәран ёх
итәх ясәңт вухадь мир
пила ихураспег. Кәртәв
сәран мўвевн вәтаңа
вәд. Коми мўв народной
якты-ариты не Лидия
Логинова ма пидама и
классән вәндтыдәс. Щәта
ин вәнты мир йис ширн
вәдләт. Мосл лупты, вән
вошәтн айкеләт әкәтман
рәпитты ёх тыв ай кәрт-
тәт эвәлт юхәтсәт, ширн
ям ясәң тайләт».

«Комигор» радивайн
кашәң хәтл и щос сәран
ясәңн путәртды, па
пурайн – рўщ ясәңн.
Галина Ведерникова
лупәс, тәп Коми мўвн
радива па телевидение
сәран ясәңн рәпитл.
«Мўң рәт мўвев, рәт

Сәран именән (Г.В. Ведерникова ям пеләкн)

Нялъяң мултас ол мәр айкеләт әкәтман рәпитл

мирев олаңән айкеләт
путәртлўв, хутыса
дыв йис пурайн вәсәт,
хутыса интәм вәдләт.
Мўң юрашлўв, хуты
ар литература тайлўв.
Советской Союз пурайн
киникайлўв рўщ ясә-
ңән сот шурәс тираж
таймелн есдыйлсайт.
Мўң национально-
драматической театр
тайлўв, хута иса лўн-
тарәт, моньщәт па па
утәт тәп коми ясәңн
вәндтәдыйт», – лупәс
Галина Вениаминовна.

Лўв ясәңдал ширн,
рәт ясәң яма вәсәт па
иса ёх тәса путәртсәт:
«Вәндат айкеләт әкәтты
ёх яма па тәса рәт ясәңн
хәншмел тумпи па ёх
ши вера вәндтәсәт. Ма
ләңхасум, ләдн ши вер
елды ищи ат вәс. Ясәң

йис пура эвәлт вәд па
лўвед елды тәты мосл.
Интәм сәран ясәңн
ән путәртты ёх лупләт,
хуты дыв рўщәт. Ши
кўтн әккел па ащел
сәран мир эвәлт. Мәнема
әмәщ, сәран ёх мировой
культура яма вер
тәсәт. Вантә, мирев
йис вўш эвәлт арсыр
карты пурмәсәт версәт,
ши вер мир хўваттыйн
вудәңа тайды. Нумсәң
хә Б.А. Рыбаков хәнты
лупәс, щит египетской
пирамида вер хурпи,
ищиты вән унтас мир
пәта тәс. Кашәң коми
хәннехә ши вер пәта
юрашәс ки, лўв ләдн ән
лупәс, хуты лўв рўщ мир
эвәлт».

Коми мўвн Росстат
тәхи ширн 2018-
мит одн 840 шурәс 873
хәннехә вәд. Галина
Вениаминовна лупл,
хуты щитәт кўтн 250
шурәс хуят сәран ёха
лўнәтдыйт, 1980-мит
оләтн щәта и миллион
300 шурәс хуят вәсәт.
Сыктывкар вошн
нявремәт рўщ ясәңн
путәртләт, кәртәтн иса
мир ин вәнты рәт ясәң
сәмәңа тайләт. «Мўң
мўвевн иса әшколайтән

нявремәт рәт ясәңа
вәндтәдыйт. Вошн дыв
лапәт мәр сәран ясәң
уроқ 1-2 щос тәп тайләт,
кәртәтн – 5 щос. Интәм
әккет-ащел вохты не-
пек хәншләт, пириләт,
нявремәд рәт ясәң
вәндтәты питләт муй
әнтә. Шимәдшәк щос
рәт ясәңа мәды. «Коми
войтыр» («Сәран мир»)
оса тәхийн хоттел ёх рәт
ясәңа вәндтәдыйт, тыв
әккет-ащел нявремәд
пида ияха юхәтләт. Ма
ширемн, мосл иса няв-
ремәт рәт ясәңа әшко-
лайн вәндтәты», – лупәс
Г.В. Ведерникова.

Галина Вениа-
миновна сәмәд кәши,
хуты вухадь па хәнты
ясәңнәнн щимәщ нўша
вәд, шимл няврем рәт
ясәң хәл: «Нын рәт
ясәңн есәдты газета
тайләты, щит ям.
Итәх увәс мирәт щит
ән тайләт. Шалъ, хуты
мирәт дыв рәт мўвладн
вәдләт па немәлт ән
тайләт. Дыв рәт ясәң яма
вәндтәты шир ищи ән
тайләт. Государственной
политика ям арат ол
мәр щиты рәпитәс, ләдн
шуши мирәт рәт ясәң ат
вәтшәсәт. Ма ширемн,
мирәт йис пура вўш
эвәлт рәт мўвладн
вәдләт ки, дыв щәта
вәдты ташдал ат тай-
ләт. Дыведа нәтты мосл,
ләдн йис вердал, ясәңел
ат давәдсәт». Лўв лупәс,
айкеләт әкәтты хуятәта
интәм мосл иса муй
верты, ләдн рәт мир
тайты йис верәт давәл-
ты па айдат хуятәта
мәты.

Мәнема әмәщ вәс
путәртты щимәщ нум-
сәң, мутрайң ими пида.
Лўв сәмәд кәши иса
финно-угорской рәт
мир вәдупсы пәта. Ин
финно-угрәт хәтләтн ма
лўведа ям ясәңт китты
ләңхалум, ар ол мәр
тәлаңа, яма, уяңа ат вәд.
Муй верәт лўв нумәсн
тайл, иса яма ат тывдәт.

Надежда РАГИМОВА

ВЭЯТН ШИ ОЛӘҢҢАН

Олаңмит радиостанция Коми мўвн 1923-
мит одн Усть-Сысольск вошн омәссы. Щит
унтасн районәт кўтн телеграфной связь
версы. 1925-мит ол вўш эвәлт Москва хон
вош эвәлт путрәт хәләнтты питсәт. Олаңмит
оләтн сәран мир «Вор фронт» газета радива
хўват хәләнтсәт. 1932-мит ол вўш эвәлт щә-
та айкеләт па рәт мир олаңән путрәт етыйл-
ды питсәт.

Камчатка – ям рўтыщаты тәхи

Кәт од юхды «ЮграТур-2016» немуп рўтыщаты па ванлтупсы хәра Камчатской мўв эвәлт якты-ариты хә Леонид Сысоев па мирәт творчества хот рәпатнек Мария Беляева юхтылдсәң. Леонид олаңан 2017-мит одн 13-мит «Хәнты ясәң» непекн хәншсүв, тәм хәтл М. Беляева пида путәр дўнтатн. Мосл лупты, щи не мет сыры Москвәин «Государственное муниципальное управление» немуп вера вәнтылдәс, әхәт РАНХиГС немуп хотн юриста йис. Тәм ванән дўв Витус Беринг немуп Камчатской государственной университет хуши аспирантура етшуптәс. Ёмвош ванлтупсийн Мария па Леонид, ма щиремн, шуши мирәт дәмтутн вәсәң. Уша йис, дын тәм йис дәмәтсүх тайдәң.

Якты-ариты не, кәща хот рәпатнек па моньщәт әкәтты не

–Ма якты-ариты хәра етйылтыя кухлянка немуп ернас дәмәтсум. Украина эвәлт Камчатка дәмтутәт әнтты не Галина Песковская юхтәс. Дўв шуши мир дәмәтсүхәт вантәс, әхәт щитәт хурасуп дәмтутәт әнтты питәс. Интум Камчаткайн якты-ариты әх худыева дўв әнтум сүхләдн ариләт па якләт. Ләняен кухлянка вўды сүх эвәлт әнтман вәл, дўведа Мәнәдек вўт кәртән вәдты эвенәт вой сүх тәнәлдәт. Вантә, щи мир худна вўдәт тайдәт. Увәсн вәдты корякәт па чукчет тәм ванән йилпа вўды тайты вўянтсәт, щит пәты войдал ән вәлдәт.

Вәдтем нәпәт каш верты хотәтн рәпитлүм. Ар од «Мәнго» немуп якты тәхийн яксум. И мәр кәща хотәтн рәпитсум. Интум йилпа культура вера вўянтсум па шуши мир моньщәт, арәт әкәтлүм. Щи нумәсн тәм пўш фольклористика верн аспирантура етшутәсум. Ма Петропавловск-Камчатской вошн вәлдүм, Леонид Сысоев Соболевской районән вәл. Мин китумтак Корякской автономной округ эвәлт вәлдамн. Ма Боямпалка кәртән енумсум, хута вўдең корякәт – чавчувенәт вәлдәт. Ләня Тигильской районән Ковран кәртән енмәс, хута ительменәт вәлдәт.

Аңқаңкем – эвенк ими, аңщащем – коряк, ащем – рўщ. Ма шуши

Мария Беляева па Леонид Сысоев Ёмвошн. 2016-мит ол

мир кўтн енумсум, щит пәты йис верәт яма вәдүм. Рәт ясәем хәлдәм, тәп путәртты ән хошлүм. Интум ванкўтды моньщәт әкәтты Камчатской мўв хўват яңхлүм, муй шуши әх лупләт, мутшәлүм.

Мосл лупты, эвенәт Камчатка па мўв эвәлт касәлдәт. Дыв тунгусо-маньчжурской мира дўнтәсдәт, корякәт па ительменәт – щит палеоазиатәт. Щи мир ин вәнты рәт ясәедн путәртләт па Якутияйн вәдты ученой әха шеңк әмәщ щи вер нух хәншты. Камчатской мўв увәсн вәдты эвенәт корякәт па чукчет пида ияха дылтәссәт. Кўш щиты, дыв интум вәнты катра йисн тәюм дәмәтсүхн яңхләт.

«Мастера земли Уйкоаль» па «Алхалалалай» – щит Камчатка шуши мир емәңхәтләт

– Камчатской мўв кәщайт мўнев ар тәхета китыйлдәт, дәдн мўнев олаңан па мира ай ат павәтсүв, щи юпийн дәдн мет ар хуят мўң хущева рўтыщаты ат юхәтсәт. Камчаткайн спортивной па войхўд вәлдәсдәты туризм вәл, щәлта арсыр шуши мир емәңхәтләт вәлдәләт. Ар хуята щитәт вантты әмәщ. Тәм ванлтупсийн мўң «Золотые родники» немуп хәр олаңан ай павәтсүв. Щәта 80 мултас ода ювум пирәщ әх ариләт, дывел хәдәнтты ар мир юхтылдәт. Щәлта щи арат нух хәнштыя немасыя непекәң әх юхтыылдәт. Щи хәрн мўң вәнтлупсы верәнтлүв, щәлта щәта моньщәң па арәң әх кўтәдн кәсдәт. Тәм пўш щи якты-ариты хәра мўң мўнев мир тухәдпи Амурской па Магаданской область, Якутия, Таймыр па Дальний Восток эвәлт хәннехәйт юхтыылдәт.

Щи вер тумпи «Мастера земли Уйкоаль» немуп вертут верты хәр вәлдәл. Тәм одн щи ут Петропавловск-Камчатской вошн вәс, и од Анавгай кәртән верәнтсүв, хута эвенәт вәлдәт па Мәнәдек немуп вәнт кәрт омәссы. Щив яңхтәвн щәта юрн па пәршин хотәтн вәлдүв, пурмәс верты әх вўды сүх хурты па тәнәлдты вәнтәлүв. Хўд сүх эвәлт пурмәс вертыя Лидия Кручинина вохәнтлүв. Вантә, сыры ительменәт хўд сүх эвәлт тәп сәхни әнтсәт. Корякәт па эвенәт щит эвәлт пурмәс иса ән верәнтсәт. Па мўв эвәлт юхтыылды әх тәта пурмәс верты вәнтыйлдәт, мўң әхлүв ищи дыв эвәлтәда щит верты вәнтыйлдәт. Тәм ванән «Золотые родники», «Мастера земли Уйкоаль» па «Алхалалалай» немуп емәңхәтла Таймыр па Сахалин эвәлт верәң әх ищи юхтыылдәт. 2014-мит одн Сәрханл воша Лидия Кручинина па Андрей Адуканов китыйлдсүв, нын мўвен әх ищи Камчатка яңхты вохсүв. Щикўш мўң хўв мўвн вәлдүв па щив мәнты давәрт, ищипа арсыр мўв эвәлт мойң әх щив вохлүв. Мосәң, нын әхлән хәнты ищи мўң хущева юхәтләт.

Реональда ОЛЬЗИНА хәншәс па хур верәс

ВЭЯТН ЩИ ОЛАҢАҢ

Камчатской край 2007-мит одн версы, хән Камчатской область па Корякской округ ияха кәрәтсийнән. Щи мўв хон вош – Петропавловск-Камчатской. Камчатка Дальневосточной федеральной округа дәнман вәл, увәсн Чукотка па Магаданской область вәлдәңнән, нўм мўвн – Сахалинской область. Тәдәнтәдн 315 щурәс хуят вәл, арәд пеләк щит рўщәт. Шуши мир эвәлт эвенәт, камчадаләт, корякәт, ительменәт, чукчет, алеутәт па айнәт вәлдәт.

Тэк куртэв сүмәт пухәр

Мүң Тэк куртэвн сүмәт пухәр тайлүв. Тата, куртэв тыв омәсты елпийн, Устрёма юрн тәм мұва түвөм ёх, дывела вулты щира барак хот омәсты юх сәвәрмел. Ши ёх тәм мұва түвөмәт па ин Устрём омәсты тахая хәёмәт. Олаң тәл дыв мұв хотн вулмел.

Ин Тэк куртэв вулты тахайн паварт ши сәвәрмел. Лаварта ши ёх вулмел. Кәшатмел-мушәтмел, ләлди рупитман, щомлы питман ид питтәл, тухәд ёх па щата ши пәртәл. Щата ши мөхты ид мұва лоттумәт. Йи юх сәврөм лотн, ши ёх лант хәр вертыя партумәт. Вантты щира, ши ләтөтәт тәм мұвн энөмты питләт муй әнта? Хун шияләсәд, мәттә, мұң ван па ишки лүнев мәр, щимәш ләтөтәт ән верәтләт тўңширәна вуна йиты, ши вер вултыса. Ёхат тата юхәт энөмсәт. Ши вўш элты ши вул мұң сүмәт пухрәв. Тэк куртэв омәсты питөм пөрайн юхләд айт вусәт, худ сәвәрты ән питсайт. Инты вунты ши вулдәт. Муй щирн мұң ши пухрыев мосман тайләв, муй щата верыдылүв, тәм хәншөм стихотворенияем элты ныда.

Әм вот

Ши вер хўвн вәс... Увәс дорәтн мәләң хўләт вўншийлсәт. Лывела йилуп тәхийн вөлты шеңк мәстәс, щирн веккеши тата хәшсәт. Тәп и вән нўша вәс – нявремләд сортәтн лавәнтсийт. Мәләң хўләт нөмәссәт, дыв ши пәлтап хўләт пида даясты ән веритләт, щирн хәтл эвәлт нөтупсы вохты мосл.

Товийн Хәтл мәләң хўләт дытпәт хольты вер лавләс, така хошмәлты питәс. Хәтл дорәт хуца йиңкәт така хошмәл-тсәлә, ләдн сорт хўләт юханәта ат вўншсәт. Ши мурта така хошмәлтәс, дорәт нух сорсәт па мәләң хўләт дытупләд иши пәрсәт.

Па товийн мәләң хўләт Ерт эвәлт нөтупсы вохты питсәт. Тәләң тыләш мәр ертәс. Лорәтн, мәлңәтн вән йиңк эвәлт мәләң хўд дытпәт юханәта ед нопәтсийт,

щата мевтәтн па евәтн десыйт. Па ши мәләң хўләт нявремләд такды хәшсәт.

Мәләң хўләт щикем холләсәт па елды Вот эвәлт нөтупсы вохсәт. Вот немәлт юхды ән лупәс. Лүв Вән Вотәт эвәлт иньшәсәс, муй верты? Юхды керләс. Әм щорхатты пура лавләс па така пулты питәс. Ши так вот эвәлт өм юх әня лыптәт ид пәрисәт. Вот ши әня лыптәт мәләңә тәслә. Так вот эвәлт мәләң хўләт дытпәт

Сүмәт пухәр

Сүмәт пухрәв,
Тэк мұң пухрәв,
Сәма мосты ям мұң мўвев,
Мосман тайты мұң пухрыев,
Пирәш ёхләв вантөм мўвев.
Хўв пөрайн лүв ши энмәс,
Хўв пөрайн лүв ши тыйс.
Хунты тата, тәм тахайн
Тувөм ёхәт вутщилдысәт,
Лант хәр верты питыдысәт.
Йи хәннәху тата хун вус,
Йи мойң ёх хун ёхтыләс,
Емәң хәтләт ям пөрайн
Куртәң мирев әктәшийләс.
Лялән пәрөм мирләв пәта
Тата кев юш версүв мұң.
Кашәң тови, май порайн
Хөдыева ёхтыдылүв,
Тынаң ёхләв нумәлмийлүв,
Әня лыптәт щий мұң пунлүв,
Ям ясәң ши мұң пөтәртлүв,
Пумащипа ши ястәлүв.
Пухрәв нуптәд вана ши йис.
Ас рўваев ши ёхәтл
Ин ши мўвев хөщи вана.
Пухрәв йиңка ши па мәңл.
Ши вўраңән сәмләв кәшет,
Ши вўраңән сәмләв хошләт,
Алпа, куртэв похрәв иты,
Тәләнтәдн йиңка питл.

Тэк курт сүмәт пухрәв олаңән куртәң ёхләв арәт верыдысәт. Йи арәл хөщи тәмәш ясәт вулдәт:

Тэк куртыев күтпиевна
Ай сүмәт юх вөсты пухәр
Мұң па тайлүв, тайлүв-ие.
Мұң па тайлүв, тайлүв-ие.
Айен эви ин ёнтаң сый,
Айен пөхи ин ёнтаң сый
Атл ән хурдыдытәд-ие,
Хәтл ән хурдыдытәд-ие.

Кимет ар иши сүмәт пухрәв олаңән ям ясәт тайл:

Ин Тэк куртэв күтпиевна
Сүмәт юхпи ин вун пухәр.
Ванлта, ёхәтты ин ар мирев,
Хўвлта ёхәтты ин ар ёхев ...
Тата ши-е әктәшийлүв,
Тата ши-е арөмийлүв.

Ши ясәт элты ныда, муй щирн куртәң ёхләв сүмәт пухрәв мосман тайләд. Яна ши, щиты вер вул.

Зоя НОВЫЮХОВА
Тэк курт

Светлана Колова хәншум хур, Ёмвош

вушләх пида дытәссәт, сортәт дытпәт ән шиваләсәт. Лывела тәп өм юх әня лыптәт мостәсәт, щитәт дөвман мәләң дытпәт олаңән ән нөмәссәт.

Ям арат хәтл юпийн йилуп мәләң хўдыет тывсәт. Мәләң хўләт шеңк амәтсәт.

Ши йис пура вўш

эвәлт кашәң товийн Вот мәләң хўләта нөтл. Әм щорхатты пурайн така пул. Мирн ши пура «Әм вот» немн пунсы.

Людмила
АЛГАДЬЕВА,
Хулмсунт кәрт
Хәнты ясәңә
тулмаштәс
Людмила ШУЛЬГИНА

Ими-хилы па ма

Кев вошн, карты вошн ма вѣлдум. Кӳрӳш хотн, вѣн хотн омӳслум. Ма немем Петя, хӳнты ширн ки, Петр. Путӳр ма тӳйлум. Путрем йис путӳр ӳнтӳ. Путрем тӳм нуви хӳтлӳн вѣлты вѣлупсем олӳӳӳн. Ма тӳм йис нямрем. Ёмвошн вѣлдум, хѣтмит ӳшколайн 11-мит классӳн вѣнлтыйлдум. Тӳп ма сыр вѣды пищ тӳйлум. Атӳлӳн вѣлум вѣлмиты юкана па мӳвӳта, па йицкӳта рӳкӳндум. Йис верӳт вантыйлдум, моньщ верӳт вантыйлдум. Муй па йина щӳта янхийлдум, муй па вѣлдумлам щимщӳт, ӳн па вѣдем. Нынана путӳртлӳдам. Нын щи ма киньшама нумсӳӳ ӳх, ма киньшама сащӳӳ ӳх. Нын щи уша верлӳты ма путрем, немасыя вантум вер, муй па вѣлум, муй па моньщ.

Ипӳш семиедам муй щиты мӳнсӳӳн, муй па вуюмсаюм. Тӳп вѣлты тӳхийем эвӳлт нюр па тӳхия рӳкӳнсум. Хотем ӳнтӳ, нурем ӳнтӳ. Кев вошем ӳнтӳ, карты вошем ӳнтӳ.

Вѣнт кӳтн ма шӳш-лум. Хӳтл имиен похӳн-ман вѣл. Тӳл тӳрум. Мухӳлая юхийет долълӳт, нӳвиедал-депсыедал долъщӳн лӳп пудсайт, лӳп кивартумӳт. Нуви долъщие, ӳтӳр хӳри тӳр-мие! Ма па мултсӳр ӳш кӳтупн долъдум. Нум-сыема-сӳмиема ӳмӳщ! Щи мурт сорнец нуви хӳтдые!

ӳш хӳват щи шӳш-шумсум. Хӳв муй ван шӳшсум. Сыр-сыр тухлӳн воиет пѣда вантыйлдум, лацкиет

пѣда вантыйлдум. Имултын шивалӳсем: «Тӳа! Ма луваттем, ма пӳдаттем ецк порхайц ай икилецки реп эвӳлт ай ӳхдыевн хӳтӳть-лял».

Ма шивелт пѣда щи шӳшумсум. Лӳв мӳнты ищи шивалӳслӳ. ӳхдыец хӳйсӳлӳ, ма хущема щи хӳхӳлмӳс: «Вӳща, вӳща, ай Петр! Ма хути нӳнты щи лавӳлдем! – Шӳцкап нӳхмӳс тӳм ай ики. – Кашӳн хӳтл атӳлт хӳтӳтьлаты катлы йи-сум. Мӳнлумн, мӳнлумн ӳхӳлн хӳтӳтьлаты!» Щитӳлн мӳнты ӳшем эвӳлт катӳлсӳлӳ па тӳлты питсӳлӳ.

Ма пакнум рӳвемн иньщӳссем:

— Нӳн па муй вӳрн ма немем вѣден?

— ӳн хӳн вѣдем. Нӳн кашӳн етн, ул-тен елпийн, мӳнты монь-ща моньщлӳн.

— Неш щиты... Ширн ки, нӳн муйсӳр хӳ?

— Ма Ими-хилы.

— Ими-хилы?

Щиты нӳхуммемӳн ма тӳнха сем вӳснӳлам вѣна тӳлсӳлам, муй па ӳнӳл вӳсем вѣна тӳлсум. Ими хилы ма пѣда-ма ӳцкӳрмӳс па няхӳн юхӳтса. Щӳлта нӳхмӳс: «Нӳн хути ӳл пӳла. Мӳн, моньщ ӳх, щимщӳт. Мӳта нямремӳн вана тӳйлаюв, щи хуят пѣда вӳйтӳнтыйлты вер тӳй-лӳв. Мӳн хути моньщ ӳх, йис ӳх, мӳта митра, мӳта пищ ӳн тӳйлӳв».

Щи ясӳн хӳлмем

юпийн ма па шир нумӳсн, па шир семӳн мухӳлая вантыйлты питсум. Нӳмӳслум: «Мӳв па мӳвие щи, юхийет па юхийет щи». Ширн долъщ пӳлые ӳша вӳсем, ӳшӳн тӳнӳрсем. Долъщем лудаты пѣтӳс. Нӳмӳсийлдум: «ӳн-тӳ, тӳм вѣлум ӳнтӳ. Ай икие па, алпа, мултсӳр хӳнты пухие. Неман мӳнты няхлӳлӳ. Ими-хилы лӳвты ӳлщӳлӳ».

Щитемн йилуп лӳх-сем пѣда реп эвӳлт хӳтӳтьлаты мӳнсумн. ӳша вѣлман няхман лӳхсем иньщӳссем:

— Нӳн, Ими-хилы, алпа, Имен-ими ясӳна хӳлӳнтты вер ӳн тӳй-лӳн? Па щи ат вѣнта хӳтӳтьлаты питлӳн. Кар именӳн тӳм хӳтл па щи хинта пунлайн.

— ӳнтӳ. Тӳм хӳтл Кар имен юлн омӳсл, мулты верӳт тӳйл, ӳнт етшӳл. Тыв ӳн юхӳтл.

— Нӳн па муй вӳрн вѣлӳн?

— Лӳв мӳнема ай пав-тӳс.

— Неш щиты. Муй вӳрн лӳв ай павтыйл? Нын муй сотовый теле-фонӳт тӳйлӳты?

— Сот телефонӳт – щит па муйсӳр путӳлӳт?

— Сот хӳн, сотовый, щит рӳщ ясӳн. Сотовый телефон – щит карты

Пётр Молданов

Л. Спирикова верум хур

Л. Покачева хӳншум хур, Русскинская кӳрт

пун такды путартты утат.

— Муй карты пунат путартты вер тайлат?

— Аңтә. Там, вантә!

Щит лупмем сәхәт щепем эвәлт телефонем нух сәхтәсем. Ими-хилды мешумсем.

Нәмәсыйлдум: «Там вәнт кәртән енумты ай икие, алпа, тамаш телефон аң вантылдәс». Ими-хилды телефон еша вүслә, тывелдт-тухелдт кертыйлдәлдә, мулды пәта тәңәрсәлдә па нәхмәс: «Муй вүрн там путалы мухты путартда? Ма щиремн, щимәш пищ аңтә».

Щи юпийн лүв митраләд олаңән путартты питәс: «Нәң хути вантә. Кар ими пидә путартты ки мосл, ма кәрәш тәхияшәк нух хәңхлуд па лүв вәлты тәхел педә үвәтмәлуд: «Кар имие, Кар имие, нәң муй верман омәслән, мәнема ай павта».

— Муй Кар имен ванән вәд? Муй па нәң ши мурт сыяң түр сый тайлән?

— Аңтә. Щи ясәем Вот пухән алумла, па шив ши тәды. Щәлта па Кар ими лупты ясәң юхды тәды.

Щирн ма дәхсем иньшәссем.

— Кар ими муй йина щимәш, лүв муй йина хәннәхә недты вер тайл?

— Аңтә. Щит әд моньшән моньшәд. Улы-мулы нывремәт пәта, ясәң аң хәдәнтты нывремәт пәта. Кар имие хути ям имие. Немәдт атум аң тайл. Тәп хән мулды улы-мулы ай ики елды тарма йил, үвты-наварты нармал, ши ай ики митралдуман мухты тыв сәхтәдемн, па йис моньш вер вантәлдумн. Мин хути юнтлудм. Ма мәтты Имем-ими ясәң аң хәдәнтлудм, пәт-ламәты вүша хәтәтьля-лудм. Щирн Кар имиен хинтәл-муялн ши етәл. Ма па лүв хинтәла хәтумәлудм, лүв мәтты

мәнты недты ши тәлдә. Улы-мулы нывремәт тамаш вер семн вантәдт, елды па хотәң ехләдән пакнәдайт. Щи моньшән Кар имен мәнты дсты-ворты вүтышәлдә, ма па лүвты вәдем. Нәң хути нәмәсыла и пүш вәлудм юпийн па хән дылаңа йил. Немәсыя верн лүв мәнты хинтәлдн тухишәк тәды па ши есәлдәд, тәх щос па лүв хушала шай яньшты яңхлудм.

— Йина муй щиты?

— Йина ши.

— Ма па иньшәсты вер тайлудм. Вот пухие щит па хуй?

— Вот пухие — щит хути мет ван дәхсем.

Щи ясәң нәхмудм юпийн Ими-хилем үвәтмәс: «Вот пухие, Вот пухие, тыв юва, тыв юва! Ма Петр дәхсем тыв юхтәс».

Тәп ши ясәң сый хәрләс. Лоньш нух алумман, лоньш пәсәң каврәлдтуман мулды ши юхтәс. Кәлды аң кәл, тәп ясәң саңл:

— Вүшәтнән, вүшәтнән! Нәң Петр неш тамаш пухие. Ими-хилды мәнема ши лупийл, мәтты лүв митрайл мухты семән кәл, мәта ныврем лүв олаңәдн моньш моньшәд. Нәң па лүвела ши кәлдәс. Ар моньш тайты нывремәт тәх щос па тыв ши етыйлдәт. Ма нәмтемән, аңкен, ащен иши тәта вәдләңән. Лын ши вер путартыйлдәсәңән?

— Аңтә.

— Мосәң вәна йисәң па ши йис вер юремәслән. Щирн хути айңән вәсәң.

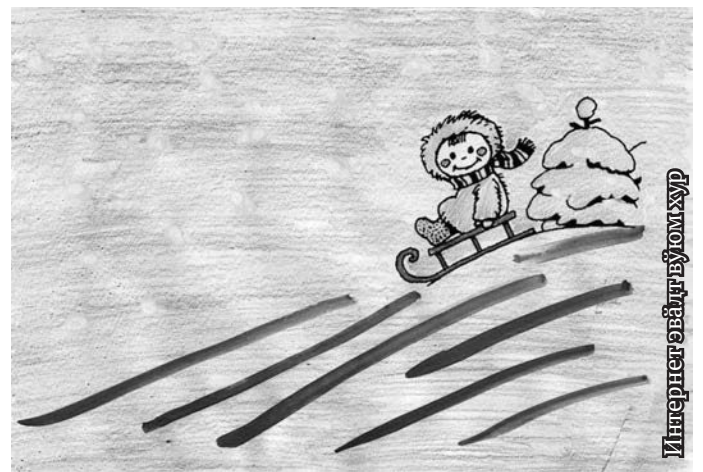
Там путрев худаты юпийн Ими-хилды Вот пухие педә лупәс: «Нәң яңха, Имем-имия ай павта дәхсем юхтум вер олаңән».

Щәлта үвәтмәс: «Имем-имия, имем-имия, ма Петр дәхсем юхтәс!»

Тәп ши ясәң нәхмәс,

Ю. Павленко хәншум хур, Кышпик кәрт

Интернегэвәдтә хур

лоньш нух алумман, пәсәң каврәлдтуман мулды ши мәнәс.

Щитемән әхлемән вүсемән па реп педә шәшумсумн. Кәт-хәлудм сәхум тәп версумн па ши лоньш нух алумман, пәсәң каврәлдтуман мулдтәв ши юхтәс па сый сатыл: «Хилды, хилды, ям ши дәхсәна йисәң. Тәп лүв иши вера хүв мәр әл хәтәтьлял. Аңкелән-ашелән вәтшәды».

Щи верәт юпийн Ими-хилды ма пәдәма вантыйл па ишкашман нәхмәс: «Там ши мүн митралүв, мүн пишлүв. Нәң тайты путалән па муя пәкл?»

Щирн ма сотовый телефонем нух талдәс. Аңкема сый китсум. «Алло» ясәң лупмем юпийн Ими-хилды педә вантман, телефонем сыяңа версум па нәхумсум:

— Аңка, ма еша вәд юхәтлудм. Ма дәхсем пила юнтлудм.

— Юнта, юнта, тәп

сырышәк юхи юхта, уроклән верты мосл, — сыяңа нәхмәс аңкем.

Аңкем түр сый хәлмал юпийн Ими-хилды лүв сем вүсәң, муй па ұнал вүсл вәна талсәлдә: «Я-а! Йина ши нәң митра тайлән».

Щи юпийн па еша хәхәтьлясман. Ими-хилем па Вот пухем пидә паюм вәлудм версум па хотем педә ши шәшумсум.

Тәп постум тәхема юхәтсум, ухем мулды вүрн еша шивемәсы па ма хотемән, ма нуремән неш ши улдудм. Ащем па Ими-хилды олаңән моньш моньшәд. Ма нях мулаңа лүв педәла аңкәрмәсум, семәләм тәхәрсәлдәм па ши немәсыя тәп вуюмсаюм.

Петя МОЛДАНОВ
путартәс (09.02.2012)
Непек щира
Татьяна па Тимофей
МОЛДАНОВНАН
дәщәтсәңән

Ушăң-сащăң па сорни ёшуп неңăт

Щимăщ немуп вандтупсы ай тăхет потты тыдăщ 5-мит хăтăдн «Торум Маа» музейн пўншсы. Щи ут Тўкъякăң керт эвăлт вълум неңăта постăсы, щит Анна Себулова, Людмила Зубакина па Надежда Гришкина. Щи вертутăң неңăт мирхотăң ёха дыв ёнтум ләмăтсухдал, мевд послал, юнтутăт, намтăт па хирăт вандтăсăт. Кашăң не лўв олăдн ай павтăс. Мет сыры Надежда Гришкина ясăң вўйляс. Лўв Югра мўв народной мастер нем тăйл, нѐдам арсыр кăсупсѐта, вандтупсѐта па вѐндтупсѐта яңхăл, «Торум Маа» мирхотăтн ищи вѐдлѐдл.

Надежда Гришкина Касум мўвн енмăс, Георгий Гришкин хѐя мăнмал юпийн Тўкъякăң кѐрта каслăс па хѐс мултас ол щăта вѐл. Щи тăхи интум лўвѐла рѐт кѐрт юкана йис. Тăм не хѐлум няврем тăйл, дывѐл ищи вертут верты вѐндтăслѐ. «Аңкем иса пўркайт па вейт ѐнтăс, щит пăты ма ай пура вўш эвăлт вой сух эвăлт пўркайт па тўтшаң хирăт ѐнтты сăмăң вѐсум. Хѐн ащколая мăнсум, щăта ар хурасуп сăк шивалăсум па сăк кăрăтты вўянтсум. Икия мăнмемн вѐнтпемн щăшкан сăх ѐнтты вѐндтăсыюм. Лўв ошăт тăйс па ма ош пўн эвăлт сѐвăң вейт тыйты питсум. Щит вулкăң вер, мет сыры пўн худт дуртты мосл, ѐхăт пўн верты па щи юпийн хурамăң вей тыйты», – лупăс Надежда.

Анна Себулова – мўң мўвевн

немăң-сыйң хăннѐхѐ. Н. Гришкина иты лўв арсыр районной па окружной вандтупсѐтн вѐдлѐдл. Тѐп «Торум Маа» хуши интум мет олăң пўш лўв пурмăсдал мира вандтăсыйт. Лўв олăдн тăмиты лупăс: «Аңкем нѐдам тыйс па ѐнтăсăс, щит пăты ищи лăңхасум ѐнтăсты вѐндтыйлты. Мет олăң аканем ай пурайн ѐнтсем. Хѐн вѐна йисум па вѐн эвѐм сѐма питăс, имухты лўвѐла аканѐ ѐнтсум.

Ма ар ол каш верты хот кѐщя рѐпитсум, щăта нявремăт ѐнтăсты па сăк кăрăтты вѐндтăсум. Щи пурайн ернасăт ѐнтты пиньщăсум. Интум хиднедама па ортнедама щитăт ѐнтсум, хидыдама хѐ ернасăт версум. Лыв щитăт нух ләмăтты сăмăнăт, емăңхăтлăтн иса хăнты сухн яңхты лăңхалăт. Лывѐл ищи

Тўкъякăң неңăт

вертут верты вѐндтăты питсă-дам, вѐншăк хидыдам ин сăк кăрăтты вѐндсăт. Ма лăңхалум, лѐдн катра йис культураев иса ал вѐшăс, рѐт ясѐв дылăна ат хăщăс; муй опрашлўв мўнева хайсăт, щит еллы тѐты мосл».

Людмила Зубакина хўвтѐдн вошн вѐл, ищипа рѐт мўвд ѐн юремăслѐ па кашăң ол Тўкъякăңа яңхăл. «Торум Маа» рѐпатнекăт лўвѐл щи хот лѐйңа алыщăлѐдл. Вантѐ, лўв ванкўтлы щăта вѐдлѐты каш хăрăта яңхăл. Мирхотн щи ими лупăс: «Ма мăнѐма ернас ѐнтлум, хиднедама па ортнедама щит верлум. Лѐйң-лама ернас ѐнтсум. Хидыдама хѐ ернасăт верлум. Хуйтат партлăт, щитăта щи ѐнтлум. Тăм пўдѐң Жофия Ковач эвия ернас ѐнтсум, Германия щитем китлѐм. Жофия ищи ма ѐнтум ернасем нух ләмтыйл».

Мосл лупты, щи вандтупсы юпийн Тўкъякăң неңăт итѐх пурмăсдал «Торум Маа» музея мăсдал. Щи хот кѐщя не **Л. Алфѐрова** ясăң мăс: «Тăмăщ вандтупсѐт мўң еллы ищи верты питлўв па щăта вертутăң ѐх ишăклўв».

Реональда ОЛЬЗИНА

Етнхота юхтылум хуятăт

Ханты ясанг
(Хантыйское слово)
№20 (3512), 18.10.2018

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры
Издатель
Департамент общественных
и внешних связей Ханты-
Мансийского автономного
округа – Югры

Редакция

Врио директора –
Кондина Г.Р.
Телефон (3467) 33-22-72

Заместитель главного
редактора – **Вах Н.И.**
Телефон (3467) 33-24-02

Ответственный секретарь –
Рагимова Н.В.
Телефон (3467) 33-24-02

Адрес редакции и издателя:

628011, г. Ханты-Мансийск,
ул. Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52

E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:

ООО «Новости Югры-
Производство» г. Сургут,
ул. Маяковского, 14.

Индексы 04393, 54393

Тираж **2166** экз.
Заказ **4105**
Цена свободная

Газета
зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере
связи, информационных
технологий и массовых
коммуникаций по

Тюменской области,
ХМАО-Югре и ЯНАО.

Свидетельство о регистрации
ПИ №ТУ 72-00796
от 23 января 2013 г.

Мнение авторов
публикаций не
обязательно отражает
точку зрения
редакции.